

اثر خودکارآمدی حسابرِس بر ارزیابی ریسک تقلب با نقش میانجی خلاقیت بنیادی و رشد یافته حسابرِس

لاله بیرامی

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران
laleh.beyrami@yahoo.com

حسین جهانگیرنیا

استادیار گروه حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)
Hosein.jahangirnias@iau.ir

بهمن بنی مهد

استاد گروه حسابداری، دانشکده حسابداری مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
dr.banimahd@gmail.com

مصطفی ایزد پور

استادیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت، دانشگاه قم، قم، ایران
M.ezadpour@gom.ac.ir

حسین مقدم

استادیار گروه حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران
Ho.moghadam1394@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۹

چکیده

تحقیق حاضر ارتباط میان خودکارآمدی و خلاقیت حسابرِس با ارزیابی حسابرِس از ریسک تقلب را مورد مطالعه قرار می دهد. در این نظریه، خلاقیت بنیادی و خلاقیت رشد یافته دو ویژگی هستند که می تواند بر خودکارآمدی خلاقانه حسابرِس تاثیر گذار باشند و همچنین خلاقیت بنیادی و خلاقیت رشد یافته هم میتواند بر ارزیابی حسابرِس از ریسک تقلب تاثیر گذار باشند. نمونه آماری تحقیق شامل ۲۵۰ نفر از حسابرسان شاغل در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی و سازمان حسابرسی در سال ۱۴۰۲ می باشد. مبنای نظری تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه ای و داده های آماری تحقیق از طریق تحقیق پیمایشی و با استفاده از پرسش نامه جمع آوری و آزمون فرضیه ها نیز بر اساس معادلات ساختاری انجام شده است. نتایج تحقیق حاضر نشان می دهد که خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت بنیادی حسابرِس تأثیر معناداری دارد؛ خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت رشد یافته حسابرِس تأثیر معناداری دارد؛ خلاقیت رشد یافته حسابرِس بر ارزیابی حسابرِس از ریسک تقلب تأثیر معنی داری دارد و خلاقیت بنیادی حسابرِس بر ارزیابی حسابرِس از ریسک تقلب تأثیر معنی داری ندارد.

واژه های کلیدی: خودکارآمدی حسابرِس، خلاقیت حسابرِس، ارزیابی ریسک تقلب.

۱- مقدمه

تقلب در هر دو سطح اجتماعی و سازمان بسیار پر هزینه است. زبان اقتصاد جهانی از بابت فعالیت های متقلبانه، سالانه به مبلغ ۳/۷ تریلیون دلار می رسد که تقریباً ۵٪ از درآمد ناخالص جهانی در سال ۲۰۱۳ را به خود اختصاص داده است (انجمن بازرسان خبره تقلب، ۲۰۱۴). این در حالی است که هزینه تقلب در سطح سازمانی نسبت به جامعه سریع تر قابل مشاهده است. از جمله این هزینه ها می توان به از دست دادن حسن شهرت، کاهش در سرمایه گذاری و حتی انحلال سازمان اشاره نمود. با توجه به اهمیت تقلب و اثرات نامطلوب آن، جامعه از حرفه حسابرسی می خواهد به این مهم بیشتر توجه نموده و در کشف آن عملکرد بهتری داشته باشد. این در حالی است که میان انتظارات جامعه و حرفه حسابرسی در خصوص تقلب فاصله وجود دارد و حرفه حسابرسی در پی کاهش این فاصله انتظارات است (کوهن و دیگران، ۲۰۱۷). ارزیابی ریسک همچنین مدیریت را بر تمرکز روی مناسب بودن اهداف برای سازمان ها و ارزیابی ریسک ملزم می کند تا تغییرات قابل پیش بینی در محیط خارجی موثر بر حوزه فعالیت و مدل تجاری سازمان که ممکن است موجب عدم اثر بخشی کنترل های داخلی شوند مورد توجه قرار گیرند (کثیری، ۱۳۹۲). یکی از مراحل مهم در کشف تقلب، ارزیابی ریسک تقلب در مرحله برنامه ریزی حسابرسی می باشد. در همین راستا، نهادهای حرفه ای، در این خصوص استانداردهای حسابرسی مرتبط را منتشر کرده اند. در سطح بین المللی، هیئت استانداردهای اعتباردهی و حسابرسی بین المللی با انتشار استاندارد ۲۴۰ با عنوان مسئولیت حسابرسان در مقابل تقلب در حسابرسی صورت های مالی و در ایالات متحده آمریکا هیئت استانداردهای حسابرسی استاندارد ۹۹ با عنوان بررسی تقلب در حسابرسی صورت های مالی در راستای بهبود ارزیابی ریسک تقلب جهت کشف مناسب تر آن گام برداشته اند. این در حالی است که با توجه به بهبود استانداردهای حسابرسی، حسابرسان در خصوص کشف تقلب طبق انتظارات جامعه، موفق عمل نکرده اند. بنابراین با توجه به افزایش مسئولیت حسابرسان لازم است که رویه ها و یا استراتژی هایی برای تمرکز ژرف تر بر روی تقلب توسط حسابرسان اتخاذ شود (کناپ و کناپ، ۲۰۰۱). شایان ذکر است که ارزیابی ریسک تقلب نقطه عطفی در مراحل انجام کار حسابرسی جهت درک تقلب می باشد و از طرفی حسابرسان در یک محیط قانونی، مقرراتی و اقتصادی پیچیده در حال فعالیت هستند (ویلکز و

زیمبلمن، ۲۰۰۴). بنابراین، ارزیابی ریسک تقلب یک وظیفه قضای می باشد که عوامل مختلفی ممکن است بر آن اثر بگذارد و در صورت انجام صحیح آن حسابرسان تخصیص منابع حسابرسی را بر حوزه های با ریسک بالا موثرتر صورت می دهند و به طبع آن احتمال کشف تقلب افزایش می یابد. پژوهش های انجام شده در این حوزه در دسته بزرگ ترین و تأثیر گذارترین حوزه ها در حسابداری هستند. اطلاعات حسابداری جهت تصمیم گیری و قضاوت اشخاص از قبیل سرمایه گذاران، مدیران و حسابرسان به کار می رود. به عبارت دیگر، تصمیم و قضاوت اشخاص تقریباً در تمام مسائل مربوط به پژوهشگران و پیشگامان حسابداری نقش بازی می کند. در تحقیقات انجام شده در گذشته نشان داده شده است که در حوزه تقلب و ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب متنوع بوده و می توان آن را به چند دسته تقسیم کرد. دسته اول تحقیقات بر ویژگی های فردی حسابرس نظیر جنسیت، تجربه، تحصیلات و شخصیت را مورد بررسی قرار داده اند. این دسته از تحقیقات نشان می دهند که زنان حسابرس در مقایسه با مردان حسابرس در کشف تقلب موفق تر هستند (نیکومرام و همکاران، ۱۳۹۸). هم چنین بنی مهد و همکاران (۱۳۹۸) نشان دادند که حسابرسی که ویژگی های ماکیاولیسم در آن ها بالا است، ارزیابی ریسک تقلب در آن ها کاهش می یابد. دسته دوم تحقیقات بر ویژگی های موسسه حسابرسی مانند اندازه موسسه، دوره تصدی موسسه، سطح رقابت و وابستگی اقتصادی موسسه حسابرسی به صاحبکار از جمله عوامل اثر گذار بر کشف تقلب می باشد (اعتمادی و همکاران، ۱۳۹۶). دسته آخر تحقیقات به ویژگی های صاحبکار مانند اندازه شرکت، ساختار نظام راهبردی و مالکیت شرکت و... بر گسترش تقلب تأثیر گذار است (اسماعیلی کیا و همکاران، ۱۳۹۸).

در مطالعات گذشته آن چه که مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است مطالعه اثرات ویژگیهای خودکارآمدی و خلاقیت حسابرس بر ارزیابی از ریسک تقلب براساس نظریه شناخت اجتماعی است. مطابق با این نظریه بسیاری از یادگیریهای ما از طریق الگو برداری و مشاهده رفتار دیگران و مشاهده پیامدهای رفتارهایی است که دیگران انجام می دهند. برای مثال وقتی مشاهده می کنیم فردی بخاطر انجام کار اشتباه دچار مشکل می گردد ما یاد می گیریم که آن رفتار در دسر ساز است و از انجام آن اجتناب می کنیم. یا بالعکس وقتی مشاهده می کنیم انجام رفتاری توسط افراد، برای آنها پیامدهای مثبتی

³. Knapp & Knapp

⁴. Wilks & Zimbelman

¹. Association OF Certified Fraud Examiners

². Cohen, et.al.

مانند آنها به نتایج و پیامدهای مثبتی دست یابیم. حسابرسان نیز با مشاهده پیامدهای مثبت و منفی فعالیتها و یا عدم فعالیت سایر حسابرسان به تقلید از آنها پرداخته همانند آنها دست به رفتارهایی میزنند که برایشان پیامد مثبت داشته و از انجام رفتارهایی که پیامد ناخوشایند دارد اجتناب می کنند بندورا^۲ واضح نظریه یادگیری شناختی اجتماعی رفتار انسان را در یک ساختار ارتباط متقابل سه گانه یا روابط متقابل میان رفتار، متغیرهای محیطی و عوامل فردی (از قبیل شناخت های فرد) توضیح داده است. در این ساختار فرد هم بر محیط و هم بر رفتار تأثیر می گذارد و از آنها نیز تأثیر می پذیرد، همچنین است در مورد روابط دو طرفه تأثیر گذاری و تأثیر پذیری دو عامل محیط و رفتار بر یکدیگر. بنابراین این سه عامل دارای روابط متقابل هستند و این چنین نیست که یکی صرفاً تأثیرگذار و دیگری تأثیر بپذیرد. بلکه تأثیر و اثر متقابل و دو طرفه است. خودکارآمدی و منبع کنترل دو مفهوم اساسی در این نظریه هستند (بندورا، ۱۹۸۶).

خودکارآمدی

فرض کلیدی نظریه شناختی اجتماعی اینست که اشخاص تمایل دارند رویدادهایی که بر زندگی آنها تأثیر می گذارد را کنترل نمایند و خود را بعنوان عامل موثر بدانند. این حس تأثیر گذار بودن در اعمال، فرایندهای شناختی، و فرایندهای احساسی آشکار می گردد. خودکارآمدی ادراک شده یک فرایند محوری است که بر موثر واقع شدن فرد تأثیر می گذارد. افراد با خود کارآمدی بالا اولاً از توانمندی های خود مطمئن هستند و با اعتماد به نفس، وظایف خود را انجام می دهند ثانیاً با خود تنظیمی و کنترل رفتار خود در جهت دست یابی به اهداف یادگیری گام بر میدارند (بندورا، ۱۹۸۶) ۳

خلاقیت

خلاقیت به معنای خلق کردن است از دیدگاه روان شناختی، خلاقیت، به معنای پدید آوردن چیزی از چیز دیگر به گونه ای منحصر به فرد است. خلاقیت به عنوان یک فرآیند می تواند به طور پیوسته با یافتن، حل کردن مسائل و انجام راه های جدید همراه باشد. همچنین یک فرآیند تکراری است که با تفکر و عمل درگیر است و به دنبال دریافت بازخورد می باشد، آزمایش می کند و روش های جدیدی را برای انجام کارها مطرح می کند، به جای اینکه بر عادت یا رفتارهای خودکار و تکراری تکیه کند. (چریستینا، ۲۰۰۸) ۴

ارزیابی ریسک حسابرِس از تقلب

بدنبال داشت ما نیز تشویق و ترغیب می شویم به انجام همان کار تا مانند آنها به نتایج و پیامدهای مثبتی دست یابیم. حسابرسان نیز با مشاهده پیامدهای مثبت و منفی فعالیتها و یا عدم فعالیت سایر حسابرسان به تقلید از آنها پرداخته همانند آنها دست به رفتارهایی می زنند که برایشان پیامد مثبت داشته و از انجام رفتارهایی که پیامد ناخوشایند دارد اجتناب می کنند (بندورا، ۱۹۸۶). بنابراین با توجه به آن چه که در بالا گفته شد تحقیق حاضر به دنبال آن است تا ارتباط میان خودکارآمدی و خلاقیت حسابرِس با ارزیابی حسابرِس از ریسک تقلب مورد بررسی و مطالعه قرار دهد این موضوع در تحقیقات گذشته، مورد بررسی قرار نگرفته است. از این رو، دستاوردهای علمی این پژوهش را می توان به شرح زیر توصیف نمود: اول این که شواهد پژوهش نشان خواهد داد که تحقیق در زمینه خودکارآمدی و خلاقیت حسابرِس و سایر ویژگی های روانشناختی و اثرات آن بر ارزیابی حسابرِس از ریسک تقلب می تواند یک موضوع سودمندی برای تحقیقات حسابرِس باشد. این موضوع به عنوان یک دستاورد علمی میتواند اطلاعات سودمندی را در اختیار دانشجویان، استادان و پژوهشگران حسابداری و حسابرسی قرار دهد. دوم این که نتایج این پژوهش می تواند پیشنهادهایی را برای انجام تحقیقات آتی در اختیار پژوهشگران قرار دهد. در ادامه، مبانی نظری تحقیق، روش شناسی و یافته های تحقیق ارائه می شود.

۲- مبانی نظری

نظریه شناخت اجتماعی

این نظریه بر مبنای این ایده است که بسیاری از یادگیریهای انسان در یک محیط اجتماعی اتفاق می افتد. ما از طریق مشاهده دیگران، دانش، قواعد، مهارتها، استراتژیها، عقاید و نگرشها را یاد می گیریم. هم چنین با مشاهده و استفاده از الگوها، سودمندی و مناسب بودن رفتارها را یاد می گیریم. مطابق با این نظریه بسیاری از یادگیریهای ما از طریق الگو برداری و مشاهده رفتار دیگران و مشاهده پیامدهای رفتارهایی است که دیگران انجام می دهند. برای مثال وقتی مشاهده می کنیم فردی بخاطر انجام کار اشتباه دچار مشکل می گردد ما یاد می گیریم که آن رفتار دردسر ساز است و از انجام آن اجتناب می کنیم. یا بالعکس وقتی مشاهده می کنیم انجام رفتاری توسط افراد، برای آنها پیامدهای مثبتی بدنبال داشت ما نیز تشویق و ترغیب می شویم به انجام همان کار تا

^۳.Bandura

^۴.Christina

^۱.Bandura

برای ارتقای کیفیت گزارشگری مالی و در نتیجه کمک به متخصصان برای بهبود عملکرد در این حرفه.

بلو و همکاران (۲۰۲۱) ۴مدلی برای ارزیابی خطر تقلب در حسابرسی صورتهای مالی تعیین نموده اند که مؤلفه‌هایی که بر ارزیابی خطر تقلب در حسابرسی صورتهای مالی تأثیر می‌گذارند، به ترتیب عبارتند از: ویژگی‌های صاحبکار، ویژگی‌های مؤسسه حسابرسی، ویژگی‌های انجام حسابرسی، ویژگی‌های محیطی و ویژگی‌های شخصی حسابرس

فیگورا و همکاران (۲۰۲۱) ۵خلاقیت و سه گانه تاریک این پژوهش از نوع متا تحلیلی از روابط بین خلاقیت (پتانسیل خلاق، فعالیت‌ها و موفقیت) و سه گانه تاریک شخصیت: خودشیفتگی، ماکیاولیسم و روان‌پریشی ارائه می‌کند که نشان می‌دهد فرا تحلیلی چندسطحی یک ارتباط مثبت کوچک اما معنادار بین خلاقیت و خودشیفتگی وجود دارد.

کوماردین و نیکلاس (۲۰۱۹) ۶به بررسی پیاده سازی ارزیابی ریسک تقلب جهت کاهش ریسک تقلب در فرآیند حسابرسی مالیات پرداختند. در مطالعه آن‌ها، از ۲۰ سناریو طراحی شده، ۷ سناریو دارای ریسک تقلب بالا می‌باشند، ۹ سناریو دارای ریسک تقلب متوسط بوده و ۴ سناریو دارای ریسک تقلب پایین بود. آن‌ها به دنبال ایجاد کنترل‌هایی بودند که بتوانند ریسک باقیمانده تقلب را به میزان اشتباهی ریسک مورد پذیرش سازمان کاهش دهند. همچنین، آن‌ها به استراتژی‌های ضد تقلبی که در گذشته مورد استفاده قرار گرفته و استراتژی‌هایی که تا به حال استفاده نشده بود، پرداختند.

ولادیمروویچ باخاتف و همکاران (۲۰۱۷) ۷در پژوهش خود به بررسی استفاده از مدل‌های رگرسیونی در هنگام انجام رویه‌های ارزیابی ریسک تحریف‌های با اهمیت جهت تقلب در صورت‌های مالی پرداختند. پژوهشگران از مدل‌های رگرسیونی جهت پیش‌بینی تحریف عمده در صورت‌های مالی استفاده می‌کنند. در این پژوهش، ویژگی‌های خاص، مزیت‌ها و معایب انواع مختلفی از مدل‌های رگرسیونی در فرآیند حسابرسی توصیف شده است. آن‌ها نتیجه گرفتند که امکان استفاده از انواع مختلفی از مدل‌های رگرسیونی (با توجه به مزایا و معایب هر کدام) در زمان ارزیابی ریسک تقلب صورت‌های مالی در فرموله کردن فرآیند حسابرسی وجود دارد.

آلیسا و همکاران (۲۰۱۴) ۸تأثیر تردید حرفه‌ای بر قضاوت و تصمیم‌گیری حسابرسان با توجه به نقش میانجی خلاقیت

از طریق ارائه یک مطالعه موردی و طرح سوال درباره میزان ریسک تقلب، قابل اندازه‌گیری است. ارزیابی ریسک همچنین مدیریت را بر تمرکز روی مناسب بودن اهداف برای سازمان‌ها و ارزیابی ریسک ملزم می‌کند تا تغییرات قابل پیش‌بینی در محیط خارجی مؤثر بر حوزه فعالیت و مدل تجاری سازمان که ممکن است موجب عدم اثر بخشی کنترل‌های داخلی شوند مورد توجه قرار گیرند (کشیری، ۱۳۹۲).

۳-پیشینه تحقیق

پور زمانی و ملک عسگر (۲۰۲۳) ۱تأثیر هویت حسابرسان بر تجاری سازی موسسات حسابرسی با تمرکز بر میانجیگری نقش خلاقیت حسابرسان نتایج مطالعه نشان داد که هویت حسابرس دارای یک تأثیر مثبت و معنادار بر خلاقیت حسابرس و همچنین تجاری سازی موسسات حسابرسی. همچنین نشان داد که خلاقیت حسابرس تأثیر مثبت و معناداری بر تجاری سازی موسسات حسابرسی دارد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که خلاقیت حسابرس نقش واسطه‌ای در تأثیر هویت حسابرسان بر تجاری سازی شرکت دارد.

یوانا و هاتگان (۲۰۲۳) ۲در ارزیابی ریسک حسابرسی شرکت‌های کوچک و متوسط اروپای نتایج مطالعه روند میانگین ۱۵-۱۶ وضعیت گزارش شده در سال را با افزایش قابل توجهی در سال‌های اخیر برای کشورهای مرکزی نشان می‌دهد نتیجه اصلی مطالعه این است که عدم قطعیت‌های گزارش شده توسط حسابرسان بیشتر به حوزه فعالیت شرکت و نحوه مدیریت آن بستگی دارد بنابراین بخش کوچک و متوسط در کشورهای اتحادیه اروپا باید بر اساس مقررات حسابداری در خصوص اصول و محتوای گزارش‌های مالی در سطح کشورهای اروپایی هماهنگ شود با توجه به ریسک‌هایی که ممکن است بر گزارش‌های حسابرسی یک شرکت کوچک تأثیر بگذارد.

مصطفایی و همکاران (۲۰۲۲) ۳در مورد عوامل تعیین‌کننده حسابداری خلاق و گزارشگری مالی در نتیجه این مطالعه بینش‌هایی را برای دانشگاه‌ها، محققان و متخصصان در مورد تعیین شیوه‌های حسابداری خلاقانه و تأثیرات آنها بر گزارشگری مالی متقلبانه بین سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۲۰ ارائه می‌کند. در نهایت، مطالعه حاضر با انجام تحقیقات جدید در مورد عوامل تعیین‌کننده حسابداری خلاق به اطلاعات موجود کمک می‌کند.

⁵.Figora, et, al.

⁶.Qomarudin & Nicholas

⁷.Vladimiroovich Bakhteev,et,al.

⁸.Alisa, et,al.

¹.Purzamani & Malek Asgar

².Uana & Hatgan

³.Mostafaei , et, al.

⁴.Blo, et, al.

ارزیابی می کنند، اما موفق به ایجاد یک طرح حسابرسی با کیفیت تر نمی شوند. در مقابل، طرح حسابرسی ساخته شده با بهره وری کمتر و کیفیت پایین تر بود. بر اساس این پژوهش، حسابرسان مورد مطالعه، پس از ارزیابی ریسک تقلب بالاتر، رویه های حسابرسی با کارایی پایین تر را انتخاب نمودند و به طور معمول به جای تغییر ماهیت برنامه حسابرسی و یا استفاده از روش های خاص تقلب بیشتر، اندازه نمونه حسابرسی را افزایش می دهند. نویسندگان سوالات مربوط به آموزش را مورد بررسی قرار ندادند، با این وجود آن ها بر ضرورت بازنگری و بهبود آموزش های حرفه ای حسابرسان برای کمک به آن ها در شناسایی تقلب تأکید کردند. آن ها همچنین دو محدودیت مطالعه را شناسایی کردند. اول، حسابرسان معمولاً در یک گروه کار می کنند، بنابراین تحقیقات متمرکز به ارزیابی ریسک و برنامه ریزی حسابرسی فردی ممکن است خیلی قابل ارجاع نباشند. دوم، این مطالعه نتوانست به این سوال پاسخ دهد که چرا حسابرسان با تجربه تر در صورت ارزیابی ریسک بیشتر، برنامه حسابرسی با کیفیت پایین تری را طراحی می کنند.

هافمن و زیمبلمن (۲۰۰۹) در پژوهش انجام داده، پی بردند که تعدیل در محیط کاری حسابرسان از طریق ترغیب به انجام جلسات طوفان مغزی دارای همبستگی مثبتی با تعداد و کیفیت تعدیلات طرح حسابرسی در ارتباط با شناخت ریسک تقلب دارد. در پژوهش های انجام شده (کارپنتر، ۲۰۰۷؛ هافمن و زیمبلمن، ۲۰۰۹؛ تروتمن و همکاران، ۲۰۰۹) ۳ بر حوزه طوفان مغزی یا برنامه ریزی استراتژیک مشخص شد، تفکر خلاقانه بخشی وظیفه حسابرسی است. مسلماً متقلبان از کشف تقلب جلوگیری می کنند، زیرا آن ها خلاقیت بیشتری در کشف تقلب نسبت به حسابرسان در کشف تقلب بکار می برند؛ بنابراین، حسابرسان در زمان انجام حسابرسی جهت کشف تقلب نیاز به تفکر خلاقانه بیشتری دارند.

لشگری و همکاران (۱۴۰۱) نقش ویژگیهای حسابرسان در کاهش ریسک تقلب گزارشگری مالی نتایج نشان داد که در شرکت هایی که دوره تصدی حسابرسان بیشتر است و نیز در شرکت هایی که حسابرسان تخصص بیشتری در صنعت دارد، احتمال بالا بودن ریسک تقلب کمتر نیست. اما در شرکت هایی که موسسات بزرگ آنها را حسابرسی می کنند، احتمال بالا بودن ریسک تقلب کمتر است.

فروغی و همکاران (۱۴۰۱) تاثیر مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر گزارشگری مالی متقلبان یافته های پژوهش نشان می دهد

فردی نشان می دهد که خلاقیت فردی در تاثیر تردید حرفه ای بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان نقش میانجی دارد. بنابراین خلاقیت فردی و سبک تفکر به خودی خود یک توانایی نیست بلکه به چگونگی استفاده از توانایی ها اشاره دارد.

کر (۲۰۱۳) در پژوهش خود با عنوان، فاکتورهای ریسک تقلب و برنامه ریزی حسابرسی به بررسی همبستگی بین رتبه حسابرسان و خروجی اندازه گیری عملکرد حسابرسان در برنامه ریزی حسابرسی پرداخت. این پژوهش شامل، مطالعه ارتباط بین توافق قضاوت بین حسابرسان و رتبه حسابرسان بود. نتایج پژوهش آن ها نشان داد که شرکت کنندگانی که از روش وزن دهی پایین به بالا در قضاوت خود استفاده می کردند نسبت به سایرین، آزمون کنترل های داخلی یا رویه های تحلیلی ابتدایی را با وزن بیشتری در نظر گرفتند. در ضمن، نتایج نشان می دهد که مدیران حسابرسی که روش پایین به بالا استفاده نموده اند وزن بیشتری دادند و همچنین درجه پیکر بندی بالاتری در فرآیند فاکتورهای ریسک تقلب نسبت به رئیس ها و دانش آموزان حسابرسی داشته اند.

تعدادی از پژوهشگران (لئویک و همکاران، ۱۹۸۹؛ هافمن و زیمبلمن، ۲۰۰۹؛ آسارا و رایت، ۲۰۰۴؛ هامرسلی و همکاران، ۲۰۱۱؛ هامرسلی، ۲۰۱۱) به بررسی دفعات برخورد حسابرسان با پرونده های تقلب پرداختند و همه دریافتند که تقلب نسبتاً یک رخداد نادر است. این موضوع، این سؤال را مطرح می کند که چگونه حسابرسان دانش و توانایی بیشتری برای شناسایی تقلب و حصول پاسخ های لازم به دست می آورند. هامرسلی (۲۰۱۱) اظهار داشت که دانش مرتبط با تقلب به طور عمده از طریق آموزش و نه از طریق تجربه به دست می آید و این دانش را می توان با توانایی بالای حل مسئله و انگیزه جهت شناخت افزایش داد. سه عامل ذکر شده بالا (دانش، توانایی حل مسئله و انگیزه شناختی) در جریان برنامه ریزی حسابرسی نفوذ می کنند و نحوه تغییر انجام شده توسط حسابرسان روی طرح های خود را به عنوان یک پاسخ به ریسک تقلب ارزیابی شده توضیح می دهند.

هامرسلی و همکاران (۲۰۱۱) ۲ در مورد آزمایشی برای بررسی نحوه پاسخ حسابرسان با تجربه به ریسک تقلب، هنگام تهیه طرح حسابرسی خود می پردازند. پژوهشگران، سطح ریسک را از طریق توصیف شرایط ضعف های با اهمیت در کنترل ها دست کاری کردند. این تحقیق نشان داد که حسابرسان وقتی که ضعف اطلاعاتی با اهمیت وجود دارد، ریسک تقلب را بالاتر

³. Carpenter, Hoffman & Zimbelman, Lynchetal, Trotman et al.

¹. Kerr

². Hammersely, et, al.

و معنادار دارد. تضعیف اجتماعی بر سه شاخص تردید حرفه ای در ارزیابی ریسک تقلب، یعنی ذهن پرسشگرووقفه در قضاوت و اعتماد به نفس اثر مداخله گری منفی و معنا دار دارد.

حمیدیان و همکاران (۱۳۹۹) تأثیر سبک شناختی حسابرسان بر ارزیابی ریسک تقلب: آزمون نظریه یادگیری تجربی کلب نتایج کلی پژوهش نشان می دهد که بین سبک های شناختی حسابرسان به روش کلب و ارزیابی ریسک تقلب رابطه وجود دارد و سبک های شناختی جذب کننده، واگرا، انطباق یابنده و همگرا به ترتیب بیشترین تأثیر را بر روی متغیر ارزیابی ریسک تقلب دارند.

گل ابری و همکاران (۱۳۹۹) مسئولیت حسابرس و کشف تقلب در ارتباط با مسئولیت حسابرس لازم به ذکر است که عملیات حسابرسی طبق استانداردهای حسابرسی بایستی به گونه ای طراحی شود که از نبود تحریف بااهمیت ناشی از تقلب یا اشتباه در صورتهای مالی اطمینان معقول به دست آید. اگرچه حسابرسی میتواند عامل بازدارنده محسوب شود اما مسئولیت پیشگیری از تقلب و اشتباه به عهده حسابرس نیست و نمیتواند باشد. مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب و اشتباه با مدیریت واحد مورد رسیدگی است.

بنی مهد و همکاران (۱۳۹۸) ماکیاولیسم، جهت گیری اخلاقی و گزارشگری مالی متقلبانه با فرض دستکاری بااهمیت در سود، ویژگی شخصیتی ماکیاولیسم بر بروز گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر مثبت و معنادار دارد، ایده آلگرای تأثیر معناداری بر گزارشگری مالی متقلبانه ندارد و تأثیر نسبی گرای بر تمایل به گزارشگری مالی متقلبانه، معکوس و معنادار است. با فرض دستکاری کم اهمیت در سود نیز نتایج مشابه به دست آمد با این تفاوت که ویژگی اخلاقی نسبی گرای بر گزارشگری مالی متقلبانه، تأثیر معناداری نداشت. همچنین بر مبنای یافته های پژوهش، ویژگی اخلاقی ماکیاولیسم بر هر دو ویژگی اخلاقی ایده آل گرای و نسبی گرای تأثیر مستقیم و معنادار میگذارد.

اسماعیلی کیا و همکاران (۱۳۹۸) بررسی رابطه بین سازوکارهای راهبری شرکتی برون سازمانی و تقلب مالی با تمرکز بر ارزیابی شناختی از تجویزهای تئوری نمایندگی نتایج نشان داد که وجود مالکیت نهادی اختصاصی و قدرت وام دهندگان به عنوان سازوکارهای راهبری شرکتی برون سازمانی، بر احتمال تقلب مالی تأثیر مثبت و معناداری دارند. به بیان دیگر، فشار برون سازمانی از سوی مالکان و وام دهندگان، احتمال تقلب مالی مدیران را افزایش میدهد.

بنی مهد و همکاران (۱۳۹۷) ماکیاولیسم، پول پرستی، فرهنگ مشتری مداری و خرید اظهار نظر حسابرسی از سوی صاحبکار نتایج این پژوهش نشان می دهد خرید اظهار نظر

گزارش مسئولیت اجتماعی بر گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر منفی دارد و با افزایش امتیاز مسئولیت اجتماعی شرکت ها، احتمال گزارشگری مالی متقلبانه کاهش می یابد

بنی مهد و همکاران (۱۴۰۱) عواطف فردی، تفکر انتقادی و ارزیابی ریسک تقلب در حسابرسی یافته های این مطالعه نشان می دهد اثربخشی عواطف فردی در تفکر انتقادی حسابرس با خطا در ارزیابی ریسک تقلب در حسابرسی، تأثیر معنی داری و مثبت دارد. همچنین عواطف منفی یک فرد تأثیر مثبت و معنی دار بر تفکر انتقادی دارد.

رستگاری و همکاران (۱۴۰۰) بررسی تأثیر انگیزه های عملکردی مدیر عامل بر تقلب در گزارشگری مالی نتایج پژوهش نشان داد که انگیزه مشوق های پرداختی بر اساس عملکرد مدیرعامل (نسبت پاداش مدیرعامل به سود سالانه سهام) تأثیر معناداری بر تقلب در گزارشگری مالی ندارد ولی انگیزه مشوق های پرداختی بر اساس عملکرد مدیرعامل (نسبت سهام مدیرعامل به کل سهام شرکت) تأثیر معنادار و معکوس بر تقلب در گزارشگری مالی دارد.

مهربان پور و همکاران (۱۴۰۰) تدوین مدل عوامل اثر گذار بر ارزیابی ریسک تقلب در ایران یافته های حاصل از مصاحبه ها به صورت کد استخراج گردید و الگویی متناسب با شرایط ایران در جهت انجام ارزیابی اثربخش تر ریسک تقلب ارائه شد. در این مدل، مجموع عوامل اثر گذار بر وظیفه مذکور در سه دسته کلی عوامل فردی، عوامل ناشی از محیط کلان و عوامل ناشی از محیط خرد دسته بندی شدند. هر یک از این دسته ها شامل عوامل جزئی تری بوده و ارتباط و اثرگذاری متقابل هر یک از دسته های استخراج شده به تصویر کشیده شده است.

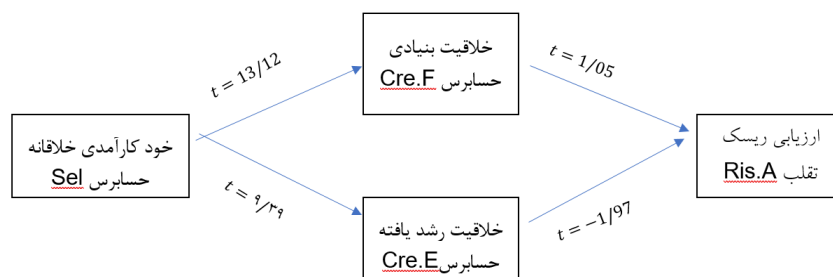
نوروش و همکاران (۱۴۰۰) تقلب در صورتهای مالی و تکنیک های نوین مورد استفاده جهت کشف آن در دنیای رقابتی امروز سازمان ها با حجم زیادی از داده ها مواجهند و یکی از موضوعات مهمی که لازم است به آن توجه اساسی شود بحث تقلب در صورتهای مالی می باشد، زیرا آن باعث عدم وجود شفافیت در مورد عملیات شرکت شده و زمینه مواردی چون سوء استفاده از دارایی ها، از بین رفتن اعتبار شرکت و ... می شود. حسینی، بنی مهد و صفری (۱۳۹۹) به بررسی تأثیر دیدگاه های تردید حرفه ای حسابرس بر ارزیابی ریسک تقلب، با توجه به اثر مداخله کنندگی مهارت ارتباطی و تضعیف اجتماعی پرداختند. نتایج پژوهش نشان می دهد که از میان شش مشخصه تردید حرفه ای، تنها دو عامل ذهن پرسشگر ووقفه در قضاوت بر ارزیابی ریسک تقلب معنادار هستند. مهارت ارتباطی با سه شاخص تردید حرفه ای در ارزیابی ریسک تقلب، یعنی جستجوی دانش، وقفه در قضاوت و اعتماد به نفس اثر مداخله گری مثبت

۵- روش شناسی پژوهش

روش پژوهش یک روش نظام‌مند برای یافتن پاسخ یک پرسش یا راه حل یک مسأله است. پایه هر علمی، روش شناخت آن است و ارزش و اعتبار قوانین هر علمی، به روش شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود. طبقه‌بندی‌های گوناگونی از انواع روش پژوهش از دیدگاه صاحب نظران انجام گرفته است. یکی از این طبقه‌بندی‌ها، طبقه‌بندی بر مبنای هدف و طبقه‌بندی بر اساس روش است. پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی است. به عبارت دیگر پس از انجام آزمون‌های آماری و بحث و نتیجه‌گیری می‌توان «اثر متغیرهای پژوهش بر یکدیگر طبق مدل مفهومی» را مورد بررسی قرار داد. همچنین این پژوهش از نظر روش جمع‌آوری اطلاعات جزء پژوهش‌های توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد و از آن جایی که این پژوهش در یک محیط واقعی یعنی موسسات خصوصی حسابرسی و سازمان حسابرسی انجام شده است، جزو پژوهش-های میدانی به شمار می‌رود. از نظر زمان انجام پژوهش هم، از نوع مقطعی است زیرا در مقطع خاصی از زمان و از طریق نمونه-گیری از جامعه انجام شده است.

مدل و متغیرهای تحقیق

مدل تحقیق به صورت نمودار شماره ۱ نشان داده می‌شود

Chi-Square=349.88, df=145, P-value=0.00000, RMSEA=0.074

نمودار شماره ۱: مدل تحقیق

با ۹ سوال در طیف لیکرت ۷ گزینه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق است. متغیر خودکارآمدی خلاقانه، خلاقیت بنیادی و خلاقیت رشد یافته اندازه‌گیری شده است. به ترتیب سوالات ۱

حسابرسی از سوی صاحبکار، تحت تاثیر ویژگی‌های ماکیاولیسم و فرهنگ مشتری مداری حسابسان است. ماکیاولیسم نیز متأثر از پول پرستی و فرهنگ مشتری مداری است. در نهایت پول پرستی نیز تاثیر معنی دار و مثبتی بر فرهنگ مشتری مداری و هم چنین ماکیاولیسم دارد.

نیکومرام و همکاران (۱۳۹۷) ویژگی‌های فردی و تمایل به گزارش اخلاقی تقلب در حرفه حسابرسی ویژگی‌های فردی حسابرس شامل جنسیت، تحصیلات، تجربه کاری و مرتبه شغلی حسابسان تاثیر بر گزارش تقلب دارد یا خیر؟ در این پژوهش نشان داده شد از میان ویژگی‌های مذکور، تنها جنسیت حسابرس بر گزارش موارد تقلب و تخلف تاثیر معنی دار و منفی دارد.

۴- فرضیه های پژوهش

فرضیه اول: خودکارآمدی خلاقانه حسابرس بر خلاقیت بنیادی حسابرس تاثیر معنی داری دارد.

فرضیه دوم: خودکارآمدی خلاقانه حسابرس بر خلاقیت رشد یافته حسابرس تاثیر معنی داری دارد.

فرضیه سوم: خلاقیت بنیادی حسابرس بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب تاثیر معنی داری دارد.

فرضیه چهارم: خلاقیت رشد یافته حسابرس بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب تاثیر معنی داری دارد.

² Mdjar at all

¹ Tayerni, Farmer

تا ۳ خودکارآمدی خلاقانه، ۴ تا ۶ خلاقیت بنیادی حسابرس و ۷ تا ۹ خلاقیت رشد یافته حسابرس استفاده شده است. همچنین متغیر وابسته در این تحقیق، ارزیابی ریسک تقلب است. این متغیر بر اساس پرسشنامه الیزابت و رابرت (۲۰۰۵) استفاده گردید. در این پرسشنامه، پاسخ‌دهنده پس از مطالعه متن مشخص شده، به دو سؤال پاسخ می‌دهد. مبنای پاسخ به هر سؤال، علامت زدن یک عدد در دامنه اعداد ۱ تا ۱۰ بوده که بر اساس انتخاب پاسخ‌دهنده بر مبنای طیف لیکرت امتیازدهی شده است. در سوال اول که مربوط به ارزیابی صداقت کارمند است، انتخاب عدد کوچکتر نشان‌دهنده خطای کمتر حسابرس در ارزیابی ریسک تقلب و انتخاب عدد بزرگتر نشان‌دهنده خطای بیشتر حسابرس در ارزیابی ریسک تقلب است. در سوال دوم، صراحتاً ارزیابی حسابرس از سطح ریسک تقلب، مورد پرسش قرار گرفته است. هر چه عدد انتخاب شده بیشتر و نزدیک به عدد ۱۰ باشد نشان‌دهنده ریسک بالای تقلب و هر چه عدد انتخاب شده کمتر و نزدیک به عدد ۱ باشد نشان‌دهنده ریسک پایین تقلب است.

جامعه آماری شامل حسابرسان شاغل در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی هستند که از این جامعه نمونه ای بالغ بر ۲۵۰ نفر از طریق فرمول کوکران انتخاب شدند. در این پژوهش، برای تحلیل داده‌های بدست آمده از نمونه‌ها هم از روشهای آمار توصیفی و هم از روشهای آمار استنباطی استفاده شده است. برای بررسی مشخصات پاسخ‌دهندگان از آمار توصیفی استفاده گردیده است. برای تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات پژوهش نیز، مدل معادلات ساختاری به کار گرفته شده است.

همان طور که پیش تر ذکر گردید، برای آزمون پایایی متغیرهای پژوهش از روش پایایی سازه، مقدار پایایی ترکیبی (CR)، برای سوالاتی محاسبه گردید که سنجه مناسبی برای تبیین هر متغیر به حساب می‌آمدند. همان طور که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. مقدار پایایی ترکیبی (CR) به دست آمده برای متغیرهای پژوهش بیش از ۰/۷ می‌باشد و بدین ترتیب می‌توان از پایایی این متغیرها نیز اطمینان حاصل نمود.

جدول شماره (۱): نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	اختصار	تعداد سوالات	پایایی ترکیبی (CR)
خودکارآمدی خلاقانه حسابرس	Sel	۳	۰/۸۹۱۲۱
خلاقیت بنیادی حسابرس	Cre.F	۳	۰/۸۹۹۴۳۸
خلاقیت رشد یافته حسابرس	Cre.E	۳	۰/۸۴۴۵۷۵

آزمون فرضیه‌های پژوهش

نتایج روش مدل‌سازی معادلات ساختاری به منظور آزمون مدل پژوهش در حالت استاندارد و معنی‌داری نشان داده شده است. تاثیر مثبت (۰/۸۴) خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت بنیادی حسابرس از نظر آماری معنی‌دار است. چراکه آماره T-Value آن برابر با (۱۳/۱۲) می‌باشد که این مقدار از ۱/۹۶ بیشتر است. بنابراین فرضیه تاثیر خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت بنیادی حسابرس پذیرفته می‌شود. خودکارآمدی خلاقانه تاثیر مثبت (۰/۶۲) بر خلاقیت رشد یافته حسابرس دارد. این تاثیر به دلیل اینکه آماره T-Value آن برابر با (۹/۳۹) می‌باشد معنی‌دار است. بنابراین فرضیه تاثیر خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت رشد یافته حسابرس پذیرفته می‌شود. اما تاثیر منفی (۰/۰۸-) خودکارآمدی خلاقانه بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب به دلیل اینکه آماره T-Value آن (-۱/۴۵-)، از ۱/۹۶- بیشتر است، معنی‌دار نمی‌باشد. بنابراین

فرضیه تاثیر خودکارآمدی خلاقانه بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب رد می‌شود.

خلاقیت بنیادی حسابرس تاثیر مثبت (۰/۱۵) بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب دارد. این تاثیر به دلیل آماره T-Value (۱/۰۵)، معنی‌دار نیست. بنابراین فرضیه تاثیر خلاقیت بنیادی حسابرس بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب رد می‌شود. اما تاثیر منفی (۰/۱۷-) خلاقیت رشد یافته حسابرس بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب به دلیل آماره T-Value (-۱/۹۷-)، معنی‌دار است. بنابراین فرضیه تاثیر خلاقیت رشد یافته حسابرس بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب پذیرفته می‌شود. نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش در جدول شماره (۲) نشان داده شده است.

¹ Eelizabeth, Rabert

جدول ۲ نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

شماره	فرضیه	ضریب مسیر	آماره T	نتیجه آزمون
۱	تأثیر خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت بنیادی حسابرسان	۰/۸۴	۱۳/۱۲	پذیرفته می‌شود
۲	تأثیر خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت رشدیافته حسابرسان	۰/۶۲	۹/۳۹	پذیرفته می‌شود
۳	تأثیر خلاقیت بنیادی حسابرسان بر ارزیابی حسابرسان از ریسک تقلب	۰/۱۵	۱/۰۵	رد می‌شود
۴	تأثیر خلاقیت رشدیافته حسابرسان بر ارزیابی حسابرسان از ریسک تقلب	-۰/۱۷	-۱/۹۷	پذیرفته می‌شود

نتایج برازش الگوی مفهومی پژوهش

پس از آزمون فرضیه‌های پژوهش باید اطمینان نمود که مدل معادلات ساختاری از برازش لازم برخوردار است. مجموعه وسیعی از معیارها و شاخص‌های برازندگی وجود دارند که می‌توانند برای اندازه‌گیری کل الگو مورد استفاده قرار گیرند. یک محقق باید از معیارهای مختلفی برای قضاوت در مورد برازش مدل استفاده کند زیرا شاخص واحدی وجود ندارد که به طور قطعی برای آزمون مدل، مورد قضاوت و ارزیابی قرار گیرد (کلانتری، ۱۳۸۸). بر این اساس در جدول (۳) به چند شاخص مهم سنجش برازش الگوی مفهومی در خصوص هر یک از مدل‌های معادلات اشاره می‌شود.

جدول ۳ نتایج برازش معادلات ساختاری

شاخص‌های برازش الگوی مفهومی	مقادیر توصیه شده	مقادیر محاسبه شده شاخص‌ها	وضعیت برازش
Chi Square	—	۳۴۹/۸۸	—
Df	—	۱۴۵	—
Chi Square/Df	Chi Square/Df ≤ 5	۲/۴۱	قابل قبول
RMSEA	RMSEA ≤ 0.08	۰/۰۷۴	قابل قبول
NFI	NFI ≥ 0.90	۰/۹۵	قابل قبول
NNFI	NNFI ≥ 0.90	۰/۹۶	قابل قبول
CFI	CFI ≥ 0.90	۰/۹۷	قابل قبول

۶- بحث و نتیجه گیری

موضوع تقلب و به ویژه تقلب در صورتهای مالی و ارائه اطلاعات گمراه کننده از دیرباز تاکنون مورد توجه پژوهشگران حسابداری بوده است. بروز رسوایی‌های بزرگ مالی و حسابداری در داخل کشور در سال‌های اخیر موجب سلب اعتماد عمومی و زیان‌هایی جبران ناپذیری را متوجه سرمایه‌گذاران نموده است. این موضوع ضرورت رسیدگی به صورتهای مالی شرکتها توسط

حسابرسان برای کشف تقلب احتمالی در راستای حفاظت از منافع استفاده کنندگان بیش از پیش با اهمیت می‌نماید. (فرقاندوست حقیقی و برواری، ۱۳۸۸). وقوع تقلب و رسوایی‌های مالی به سقوط شرکتهای بزرگ خارجی و کاهش یافتن اعتماد مردم به بنگاههای اقتصادی و حرفه مخصوصاً حسابرسان گردید. لذا حرفه و قانون‌گذاران به مقابله با این نقایص با وضع قوانین و مقررات برخواستند. پس از بررسی‌های انجام شده توسط انجمن‌های حرفه‌ای مانند انجمن حسابداران خبره آمریکا و انجمن حسابداری آمریکا به این نتیجه رسیدند که تقلب امری است که همیشه می‌تواند وجود داشته باشد و هنگامی بروز آن کاهش می‌یابد که همه ارکان سازمان، علی‌الخصوص مدیریت در جهت مبارزه با این امر ضد اخلاقی حرکت نمایند. تقلب عبارت است از هرگونه اقدام عمدی یا فریبکارانه یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا اشخاص ثالث برای بر خورداری از مزیتی ناروا یا غیرقانونی. هرچند تقلب یک مفهوم قانونی گسترده دارد اما آنچه به حسابرسان مربوط می‌شود، اقدامات متقلبانه‌ای است که به تحریف با اهمیت در صورتهای مالی می‌انجامد (استاندارد‌های حسابرسان، بخش ۲۴۰) طبق استانداردهای حسابرسان کشور، تعریفی فراگیر از تقلب را پذیرفته و می‌گوید: "تقلب در برگزیده تمامی ابزار گوناگونی که ساخته انسان است و یک فرد با استفاده از آن مزیتی را نسبت به دیگری از طریق توصیه‌های دروغین یا کتمان حقیقت کسب می‌کند و شامل تمام رویدادهای ناگهانی، ترندها حیل‌گری‌ها یا مخفی‌کاری‌ها و دیگر راه‌های غیر منصفانه برای فریب دیگری است." (استاندارد حسابرسان، بخش ۲۴۰، بند ۴). تحقیقات انجام شده در حوزه تقلب و ارزیابی حسابرسان از ریسک تقلب متنوع بوده و می‌توان آن را به چند دسته تقسیم کرد. دسته اول تحقیقات بر ویژگی‌های فردی حسابرسان نظیر جنسیت، تجربه، تحصیلات و شخصیت را مورد بررسی قرار داده‌اند. این دسته از تحقیقات نشان می‌دهند که زنان حسابرسان در مقایسه با مردان حسابرسان در کشف تقلب موفق‌تر هستند. (نیکومرام و همکاران، ۱۳۹۸). هم‌چنین بنی‌مهد و همکاران (۱۳۹۸) نشان دادند که حسابرسانی که ویژگی‌های ماکیاولیسم در آن‌ها بالا است، ارزیابی ریسک تقلب در آن‌ها کاهش می‌یابد. دسته دوم

تا عملکرد شغلی حسابرسان در ارزیابی ریسک حسابرسی و در نتیجه کیفیت حسابرس موثر می باشد.

فهرست منابع

- * اسماعیلی کیا ، غریبه؛ نجف نیا، سمیه؛ اوشنی، محمد (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین سازوکارهای راهبری شرکتی برون سازمانی و تقلب مالی با تمرکز بر ارزیابی شناختی از تجویزهای تئوری نمایندگی، بررسی های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۶، صص ۱۹۲-۱۶۹.
- * بهرامی، آسو؛ نوروش ، ایرج؛ عباس، راد؛ محمدملقرنی، عطاله (۱۴۰۰). تقلب در صورتهای مالی و تکنیک های نوین مورد استفاده جهت کشف آن، نشریه مطالعات حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۸، دوره ۱۰، صص ۱۱۸-۱۰۵.
- * حسینی، سید حسین؛ بنی مهد، بهمن؛ صفری، زهرا (۱۳۹۹). بررسی تأثیر دیدگاه های تردید حرفه ای حسابرس بر ارزیابی ریسک تقلب با توجه به اثر مداخله کنندگی مهارت ارتباطی و تضعیف اجتماعی، دانش حسابداری، شماره ۲، دوره ۱۱، صص ۱۰۵-۷۱.
- * صادقیان، مسعود؛ بنی مهد، بهمن؛ جهانگیرنیا، حسین؛ غلامی جمکرانی، رضا (۱۳۹۸). ماکیاولیسم، جهت گیری اخلاقی و گزارشگری مالی متقلبان، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۳، دوره ۲۶، صص ۴۳۴-۴۱۳.
- * فروغی، داریوش ؛ حمیدیان، نرگس ؛ بهرامی، فاطمه (۱۴۰۱). تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر گزارشگری مالی متقلبان، دانش حسابداری مالی، شماره ۳۲، دوره ۹، صص ۲۷-۱.
- * قدیمی، بهمن؛ بنی مهد، بهمن ؛ نیکومرام، هاشم (۱۴۰۱). عواطف فردی، تفکر انتقادی و ارزیابی ریسک تقلب، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۴۱، دوره ۱۱، صص ۳۲۳-۳۱۵.
- * گل ایری، تحفه؛ کرد، صفوره؛ خاری، رضا (۱۳۹۹). مسئولیت حسابرس و کشف تقلب در ارتباط با مسئولیت حسابرس، پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی، شماره ۱۴.
- * لشگری، زهرا؛ یزدانی، بهزاد؛ محمدی نوده ، فاضل (۱۴۰۱). نقش ویژگیهای حسابرس در کاهش ریسک تقلب گزارشگری مالی، پژوهش تجربی حسابداری ، شماره ۴۴، دوره ۱۲، صص ۲۷-۴۶.
- * محمودی، وحید؛ واحدی، علی اکبر؛ رستگاری، امیدرضا (۱۴۰۰). بررسی تاثیر انگیزه های عملکردی مدیر عامل بر تقلب در گزارشگری مالی، مطالعات نوین کاربردی در

تحقیقات بر ویژگی های موسسه حسابرسی مانند اندازه موسسه ، دوره تصدی موسسه ، سطح رقابت و وابستگی اقتصادی موسسه حسابرسی به صاحبکار از جمله عوامل اثر گذار بر کشف تقلب می باشد (اعتمادی و عبدلی، ۱۳۹۶). دسته آخر تحقیقات به ویژگی های صاحبکار مانند اندازه شرکت، ساختار نظام راهبردی و مالکیت شرکت و... بر گسترش تقلب تاثیر گذار است (اسماعیلی کیا و همکاران، ۱۳۹۸). تحقیقات گذشته که در فوق به آن ها اشاره شد، بیشتر روی ویژگی های صاحبکار متمرکز شده اند. به عبارت دیگر، موضوع تقلب بیشتر بر پایه ویژگی های شرکت ها مورد مطالعه قرار گرفته است. این در حالی است که ویژگی های روان شناختی حسابرس به عنوان یک سوگیری می تواند در قضاوت حسابرس در ارزیابی ریسک تقلب متغیر با اهمیتی باشد.

هدف اصلی پژوهش تبیین تأثیر خودکارآمدی خلاقانه حسابرس بر خلاقیت بنیادی و رشد یافته حسابرس حسابرس و خلاقیت بنیادی و رشد یافته حسابرس بر ارزیابی ریسک حسابرس از تقلب است. یافته های حاصل از پژوهش نشان می دهد که خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت بنیادی حسابرس، خودکارآمدی خلاقانه بر خلاقیت رشد یافته حسابرس و خلاقیت رشد یافته حسابرس بر ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب تأثیر معناداری دارد. این موضوع نشان می دهد که یکی از متغیرهای ارزیابی حسابرس از ریسک تقلب، خلاقیت و خودکارآمدی او می باشد. براساس یافته های این پژوهش می توان استدلال نمود که برای ارتقاء عملکرد حسابرس در ارزیابی ریسک تقلب و در نتیجه بهبود کیفیت حسابرسی، ویژگی های شناختی خلاقیت و خودکارآمدی متغیرهای تاثیر گذاری هستند. می توان با بهبود خلاقیت و خودکارآمدی کارکنان حسابرسی موسسات حسابرسی، کیفیت حسابرسی را بهبود بخشید.

این موضوع به عنوان یک دستاورد علمی می تواند اطلاعات سودمندی را در اختیار قانون گذاران و سیاست گذاران در حوزه حسابرسی، دانشجویان، استادان و پژوهشگران حسابداری و حسابرسی قرار دهد و موجب بسط مبانی نظری پژوهش های رفتاری در حسابرسی شود.

پیشنهادات تحقیق

موسسات حسابرسی و سیاست گذاران در حرفه حسابرسی می توانند تمهیدات لازم برای بهبود خود کنترلی و خلاقیت حسابرسان از طریق آموزش به عمل آورند. به نظر می رسد که حسابرسان از طریق آموزش مهارت های مدیریتی و مدیریت منابع انسانی می توانند نقاط قوت و ضعف خود را بهتر شناخته و ویژگی خود کارآمدی و خلاقیت خود را بهبود ببخشند

مدیریت اقتصادی و حسابداری رفتاری، شماره ۱۶، صص ۸۳-۶۷.

- * مهربان پور، محمدرضا؛ گودرز تله جردی، علی (۱۴۰۰). تدوین مدل عوامل اثر گذار بر ارزیابی ریسک تقلب در ایران، دانش حسابداری، شماره ۸۵، دوره ۲۱، صص ۱۳۵-۱۱۰.
- * مشهدی قره قیبه، هادی؛ تقلب، بنی مهد، بهمن؛ فرقان دوست حقیقی، کامبیز؛ مراد زاده فرد، مهدی (۱۳۹۷). ماکیاولیسم، پول پرستی، فرهنگ مشتری مداری و خرید اظهار نظر حسابداری از سوی صاحبکار، دانش حسابداری و حسابداری مدیریت، شماره ۲۹.
- * نعمتی کشتلی، رضا؛ حمیدیان، محسن؛ جعفری، سیده محبوبه؛ صراف، مریم (۱۳۹۹). تأثیر سبک شناختی حسابرسان بر ارزیابی ریسک تقلب، حسابداری ارزشی و رفتاری، شماره ۹، صص ۳۳-۱.

- * Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. Englewood Cliffs, NJ, 1986(23-28).
- * Organizational politics, perceived control, and work outcomes: Boundary conditions on the effects of politics
- * Ham, C., Lang, M., Seybert, N., & Wang, S. (2017). CFO narcissism and financial reporting quality. *Journal of Accounting Research*, 55(5), 1089-1135.
- * Madjar, N., Greenberg, E., & Chen, Z. (2011). Factors for radical creativity, incremental creativity, and routine, noncreative performance. *Journal of applied psychology*, 96(4), 730.
- * Parker, S. K. (1998). Enhancing role breadth self-efficacy: the roles of job enrichment and other organizational interventions. *Journal of applied psychology*, 83(6), 835.
- * Svanberg, J., Öhman, P., & Neidermeyer, P. E. (2019). Auditor objectivity as a function of auditor negotiation self-efficacy beliefs. *Advances in accounting*, 44, 121-131.
- * Tierney, P., & Farmer, S. M. (2002). Creative self-efficacy: Its potential antecedents and relationship to creative performance. *Academy of Management journal*, 45(6), 1137-1148.
- * Weiss, B., Campbell, W. K., Lynam, D. R., & Miller, J. D. (2019). A trifurcated model of narcissism: On the pivotal role of trait antagonism. In *The handbook of antagonism* (pp. 221-235). Academic Press.
- * Williams, S. D., & Williams, J. R. (2017). Employee Narcissism's Implications for Performance Management: A Review and Research Directions. *Organization Management Journal*, 14(4), 198-212.

Accounting Knowledge & Management Auditing

Vol. 14/ No. 54/ Summer 2024

The effect of auditor self-efficacy on fraud risk assessment with the mediating role of the auditor's fundamental and developed creativity

Laleh Beyrami

Ph.D student of accounting, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.
laleh.beyrami@yahoo.com

Hossein Jahangirnia

Assistant Professor, Department of Accounting , Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran
(Corresponding Author)
Hosein.jahangirnia@iau.ir

Bahman Banimahd

Professor, Department of Accounting Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran
dr.banimahd@gmail.com

Mustafa Izadpour

Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Management University Qom, Qom, Iran
IranM.ezadpour@gom.ac.ir

Hossein Moghadam

Assistant Professor, Department of Accounting, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran
Ho.moghadam1394@gmail.com

Abstract

The current research studies the relationship between the auditor's self-efficacy and creativity with the auditor's assessment of fraud risk. In this theory, fundamental creativity and developed creativity are two characteristics that can affect the auditor's creative self-efficacy, as well as fundamental creativity and developed creativity. can also affect the auditor's assessment of fraud risk. The statistical sample of the research includes 250 auditors working in auditing institutions, members of the public accountants society and auditing organization in 1402. The theoretical basis of the research is through library studies and the statistical data of the research is done through survey research and by using questionnaires to collect and test hypotheses based on structural equations. The results of this research show that creative self-efficacy has a significant effect on auditor's fundamental creativity; Creative self-efficacy has a significant effect on the auditor's developed creativity; The auditor's developed creativity has a significant effect on the auditor's assessment of fraud risk, and the auditor's fundamental creativity does not have a significant effect on the audit's assessment of fraud risk.

Keywords: auditor self-efficacy, auditor creativity, fraud risk assessment